GRIGORE NANDRIŞ

Aurel C. Popovici

(1863--1917)

Cu „O mărturie“ de S. Mehedinţi.

EDITURA SOCIETĂŢII PENTRU CULTURA
ŞI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA

CERNĂUŢI, 1937.
TIPOGRAFIA MITROPOLITUL SILVESTRU

www.dacoromanica.ro

GRIGORE NANDRIŞ

Aurel C. Popovici

(1863–1917)

Cu „O mărturie“ de S. Mehedinţi.

EDITURA SOCIETĂŢII PENTRU CULTURA
ŞI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA

CERNĂUŢI, 1937.
TIPOGRAFIA MITROPOLITUL SILVESTRU

www.dacoromanica.ro

Conferinţă ţinută în ziua de 9 Iunie 1937, cu prilejul inaugurării *Societăţii pentru Cultură* din Rădăuţi.

www.dacoromanica.ro

O mărturie

Este limpede pentru orice om cinstit, că gloatele nu se îndrumează ele, de capul lor. „Suveranitatea poporului“ este una dintre cele mai viclene minciuni — între toate, câte au răsunat în timpurile din urmă, la urechea mulţimii.

Din contră, vieaţa fiecărui neam, în fiecare epocă, atâta preţueşte, cât preţuesc bărbaţii săi reprezentativi. — Cu un om mare, chiar un neam puţin numeros poate ajunge la isprăvi de seamă; cu un om mic la cârmă, chiar vasul cel mai mare şi mai tare se poate isbi de stânci şi poate ajunge o plavie nemernică, în voia vânturilor şi a valurilor.

Prin urmare, datoria cea dintâi a istoricului este să cerceteze deaproape pe fruntaşii fiecărei epoce (nu numai pe cei vrednici, ci şi pe cei nevrednici, de oarece şi mişeii pot avea influenţă asupra soartei unui neam).

În legătură cu întregirea hotarelor Daciei (evenimentul cel mai însemnat, pentru noi, de la Decebal şi Traian până azi), istoriograful va trebui numai decât să amintească şi pe Aurel Popovici.

*

Ce-a reprezentat el pentru neamul din care se născuse?

O minte limpede şi o voinţă hotărîtă într'un timp de mare clătinare socială şi politică.

Conducătorii poporului român, de la mişcarea lui Tudor până azi, se împart în două:

Români întregi, cum fusese şi Olteanul din Vladimiri, cel care pornise la luptă „îmbrăcat cu camaşa morţii“; şi

Pseudo-Români (adică „înstrăinaţi“ de neam, fie prin amestecul de sânge, fie prin creşterea lor sub influenţa streinilor). — Nu era puţin lucru să capeţi suflet de „Beamter“ austriac (titlu

www.dacoromanica.ro

şi leafă, ca suprem ideal), ori de iobag unguresc (servilism şi leafă), sau de nacialnic rus, gata să facă mătanii în faţa pravoslavnicului Ţar.

Şi tot aşa, nu era lucru de glumă să fii „dichisit la cap" de guvernante franceze, germane ori engleze spre a deveni un fel de maimuţoiu „european" gata să imite tot ce vedea mai bătător la ochi aiurea...

Nenorociţi de aceştia au fost destui de la Nistru până la Tisa, iar bănăţeanul Popovici îi cunoscuse de aproape încă din copilărie (la Lugoj, Braşov şi Beiuş), apoi, mai târziu, la Viena, Pesta şi Graz; în cele din urmă şi la Bucureşti, unde a putut analiza pe îndelete „pătura suprapusă", atât de exact zugrăvită de Eminescu.

Văzuse deci destui Pseudo-Români şi le spuse verde în faţă:

„... mai sfinte decât toţi sfinţii pământului sunt condiţiile primordiale ale culturii unui neam. Şi sfinţi nu sunt decât aceia care le întăresc. Iar toţi aceia, care le slăbesc, sunt cărturari nepricepuţi, farisei sau vameşi, — ori cine ar fi ei".

Nu ştim ce-ar mai zice azi energicul censor, dacă ar vedea după 20 de ani de la Unire, purtarea de slugă a iobagilor intelectuali, care vorbesc şi acum ungureşte, — ba unii îşi trimit şi copiii la Pesta, ca un fel de „asigurare pentru orice împrejurări", ori găvăresc ruseşte, ca în vremea cnutului, sau sunt „deutsch erzogen"... la doi paşi de mormântul de la Putna!

*De bună seamă, unor astfel de caricaturi, Popovici le-ar spune în faţă tot ce li se cuvine. — Ca om dintr'o bucată, el nu cunoscuse în vieaţa sa decât o singură atitudine: să stea **drept** în faţa tuturor streinilor, bizuit numai pe făptura sa de Român şi pe numele neamului său.*

Şi cu acest gând a şi lucrat.

*

Prigonit de tribunalele maghiare şi condamnat la închisoare, el a descălecat în Bucureşti, unde apăruse „Memoriul Studenţilor".

Privirea, vorba, gestul — energie. Fostul medicinist căpătase deprinderi de chirurg: Tăia fără cruţare tot ce trebuia înlăturat...

Cetitorul va vedea în paginile ce urmează care a fost axa

www.dacoromanica.ro

cugetării sale. — E destul să amintim doar atât: între tinerii de atunci, el era urmaşul cel mai înflăcărat al tradiţiei de la **România Jună,** *întemeiată pe doctrina lui Eminescu.*

„Precum edera de arbor...“, *aşa s'a legat apoi toată vieaţa sa numai de idealul naţiunii: desvoltarea liberă a neamului românesc, pe pământul dacic liberat de influenţa streinilor şi a tuturor veneticilor. — Ceeace Eminescu urzise la Putna, în cel dintâi congres pan-românesc, au continuat cu o sfântă stăruinţă cei din generaţia lui Popovici. (E drept că, înainte de 1914, el se oprise la formula transitorie a federalizării tuturor naţiunilor din monarhia austro-ungară. Dar, dacă ideea că Austro-Ungaria nu mai poate dura pătrunsese sufletul atâtor publicişti şi oameni politici din Anglia, Franţa, Italia şi chiar din Germania, — ba şi din Austria (Franz Ferdinand) — meritul cel dintâi al lui Aurel Popovici este. Nimeni nu pusese un diagnostic mai precis decât autorul vestitei* **Replice...** *Bolnavul era aşa dar pregătit pentru masa de operaţie a celui dintâi congres european).*

E sigur că dacă suferinţele şi munca neadormită n'ar fi curmat firul zilelor lui Popovici, lumea politică ar fi văzut la Versailles un spectacol unic: fostul doctor Clémenceau, operând alături cu cel care cunoştea mai bine decât oricine falsele pansamente ale monstrului cu două capete, unul nemţesc, altul unguresc.

Mare pierdere pentru neamul nostru şi în deosebi pentru hotarele statului român — moartea lui Aurel Popovici. — De bună seamă, graniţa întărită de semnătura lui Pasici ar fi rămas neclintită, iar Sârbii ar fi fost mulţumiţi şi fericiţi cu ceea ce ei singuri ceruseră: colţul de pământ din faţa Belgradului.

Apoi, tot aşa de mare pierdere şi pentru vieaţa noastră internă de la Unire până azi. Perioada de umbră a Regenţei n'ar fi existat. Cu oblojeli băbeşti, Aurel Popovici n'ar fi umblat. Şi nici cu tertipuri de partid. — Cel care cheltuise până şi averea copiilor săi pentru „chestia naţională“, ar fi dat ţării întregite exemplul unei vieţi ca a lui Masaryk, tovarăşul său de luptă, de la Viena. Bănăţeanul Popovici nu era din aluatul nedospit al celor care se ascund în dosul altora, ci totdeauna era gata să păşască în frunte, ca acei consuli romani, cari jertfiau chiar pe ai lor pentru **res publica.**

*

www.dacoromanica.ro

Aceasta e mărturia pe care o dau fără cea mai mică şovăire.

Într'un organ de publicitate, am propus mai de mult să se adune tot materialul necesar unei biografii complete despre omul de stat Aurel Popovici. Cât răsunet va fi avut acea propunere, nu ştiu. Dar mi s'a părut că e o reală pagubă să nu cunoască generaţia de azi vieaţa de muncă a celui care îşi închinase toate puterile sale gândului de întregire politică a neamului românesc.

De aceea, consider ca o fericire că însuşi Preşedintele „Societăţii pentru cultură" şi-a luat sarcina să arate contemporanilor cine a fost Aurel Popovici.

Sperăm că această cărticică va fi începutul unei opere mai întinse [1], *menită a lămuri pe urmaşi asupra epocei de clătinare, prin care a trecut neamul românesc tocmai atunci, când i se cerea mai multă concentrare de energie şi o deplină unitate de conducere spre a consolida definitiv neamul şi statul, potrivit cu destinul său istoric.*

De aceea, moartea lui Aurel Popovici — fără putinţă de îndoială — a fost o nenorocire pentru întreaga naţiune.

Mărturisirea aceasta, sunt sigur, că va fi iscălită de toţi cei care l-au cunoscut şi de toţi urmaşii, când vieaţa sa va fi ştiută cu deamănuntul.

În deosebi tineretul, care trăeşte azi din cugetul lui Eminescu, va ceti cu real folos paginile ce urmează; iar cei din „Ţara de sus" îşi vor aminti că şi în colţul acela al pământului românesc a trăit un alt Popovici, pe care numai prostia şi răutatea omenească l-au împiedecat de a da neamului său tot ce putea.

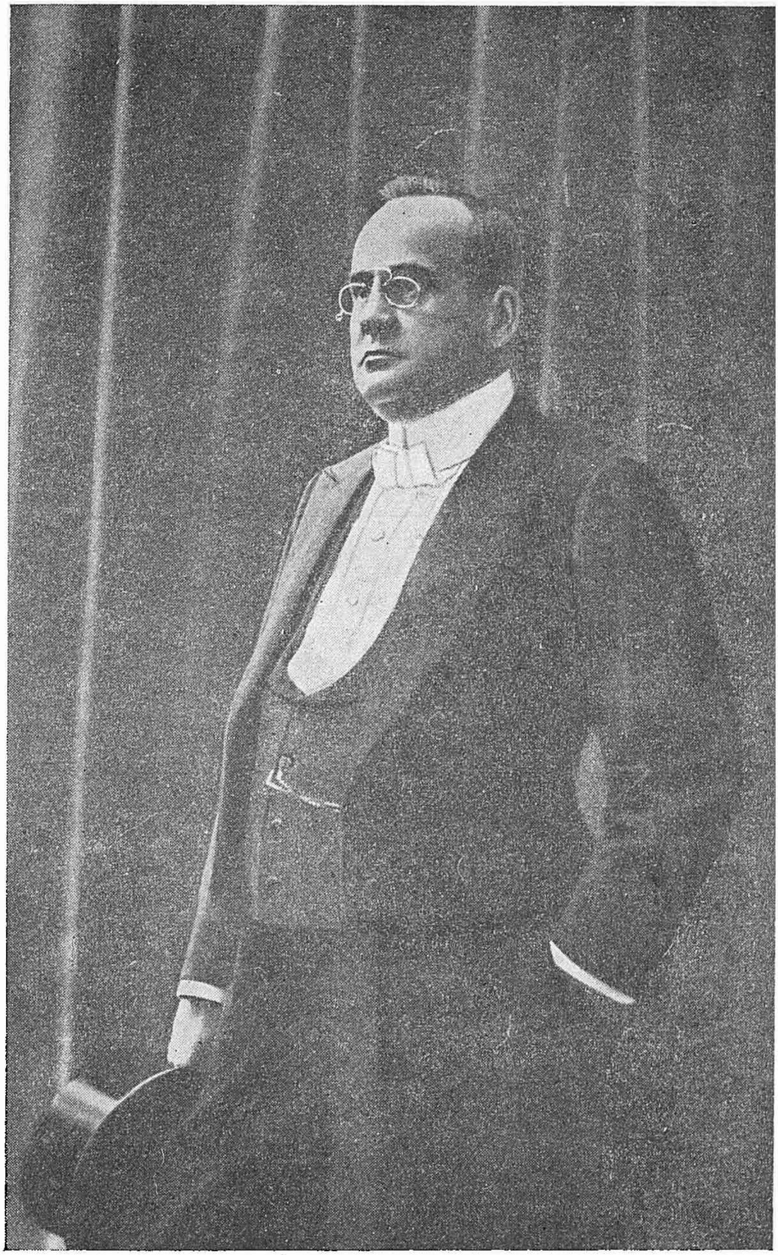
Deocamdată, toţi cei sănătoşi la suflet vor găsi în cartea de faţă un adevărat isvor de sănătate.

1 August, 1937. ***S. MEHEDINŢI***

---

[1]) Până atunci vor eşi, poate, la iveală şi tot ce a mai rămas nepublicat din scrisul lui A. Popovici. Vreo 4—5 coale erau tipărite chiar de el dintr'o operă „Renaşterea Naţională".

www.dacoromanica.ro



Aurel C. Popovici

www.dacoromanica.ro

Viaţa i-a fost o luptă necurmată în slujba celor mai nobile idealuri ale neamului. A sacrificat carieră, a jertfit avere, a înfruntat sărăcia, şi-a cheltuit fără cruţare sănătatea, n'a ocolit nici o suferinţă în această luptă fără răgaz pentru drepturile istorice ale neamului românesc. Energie neistovită, bogăţie sufletească mereu hrănită cu aviditate de o cultură vastă şi multilaterală, luminată de o inteligenţă neobicinuită, Aurel C. Popovici a fost un gânditor politic în înţelesul cel mai nobil al cuvântului şi un om de acţiune în acelaş timp. Unul dintre cei mai mari gânditori politici ai Românilor ardeleni, Aurel C. Popovici, este, după Eminescu, reprezentantul cel mai temeinic şi mai documentat, al gândirii politice româneşti, din trecut. Acest fiu al Banatului a fost un îndreptar spiritual al neamului românesc şi, în acelaş timp, unul dintre acei Români cari prin gândirea şi fapta lor au îndrumat şi viaţa sufletească a altor popoare. Din gândirea politică a lui Aurel C. Popovici a rămas până astăzi actual ceea ce era esenţial, a pierdut din actualitate aceea ce era legat de momentul trecător al istoriei, a câştigat însă în valoare concepţia naţionalistă a lui Aurel C. Popovici. Marele nedreptăţit ce-şi doarme somnul de veci departe de ţara pe care a iubit-o cu tot focul sufletului său generos de Român, este în această privinţă un precursor al ideologiilor politice ce-şi fac drum în zilele noastre. Ceea ce astăzi se experimentează şi se caută, este cristalizat în gândirea lui A. C. Popovici. O cunoaştere mai precisă a gândurilor sale ar cruţa căutătorilor de astăzi multe desamăgiri, iar acelor cari ar urma să fie supuşi acestei experimentări multe dureri.

Iată pentru ce este necesar să încercăm schiţarea

www.dacoromanica.ro

chipului spiritual al lui A. C. Popovici, nu numai pentru a arunca o rază din lumina dreptăţii asupra unui mare nedreptăţit, ci mai vârtos pentru a vedea dacă din chipul lui nu se va desprinde mai multă lumină pentru toţi aceia ce caută drumuri noui pentru înălţarea neamului.

Născut în 4 Octomvrie 1863 în Lugojul Banatului, fiul meseriaşului Constantin Popovici, trece din orăşelul copilăriei sale, unde-şi urmase şcoala până'n clasa a două de liceu, la liceul din Braşov, cunoscut şi peste graniţele Ardealului dinainte de război ca centru de viaţă şi de cultură românească. Sărăcia, care a ros şi roade încă rădăcinile vlăstarelor viguroase ale acestui neam, îl silesc să plece, după 3 ani, la Beiuş unde-şi ia bacalaureatul în anul 1884. Înscrie în 1885 medicina la Viena, pasiunea lui îl mâna însă către alte domenii. După trei ani de studii închinaţi mai mult problemelor sociale şi istorice ale neamului românesc, ameninţat să fie înăbuşit de teroarea şi perfidia dualismului austro-maghiar din 1867, Aurel C. Popovici se căsătoreşte în 4 Noemvrie 1888 cu aceea ce avea să-i devină pentru toată viaţa tovarăş înţelegător al idealurilor pentru care a luptat şi sprijin plin de afecţiune în martirajul vieţii sale. Mutându-se la Graz continuă încă 3 ani ucenicia. Temperamentul de luptător îl îmbrânceşte în vârtejul luptei naţionale, din care nu-l va mai scoate decât moartea venită prea de vreme. Prilejul care l-a determinat să intre în luptă a fost polemica ce izbucni tocmai atunci între studenţimea română şi cea maghiară.

Constituţia dualistă din 1867 desfiinţase drepturile Românilor ca naţiune în Ardeal şi deslănţuise teroarea Ungurilor cari încep politica de „zdrobire a naţionalităţilor". În faţa acestei terori, a abuzurilor şi a corupţiei maghiare, partidul naţional român din Ardeal decretează în anul 1881 pasivitatea politică. O deprimare morală de cimitir se coboară peste văile Ardealului. Orice rezistenţă părea inutilă.

www.dacoromanica.ro



Aurel C. Popovici
elev de liceu

www.dacoromanica.ro

Din ţara liberă care se găsia în plină prefacere de reorganizare nu putea veni nici un ajutor eficace.

În primii ani din ultima decadă a secolului trecut se produc, în această atmosferă de depresiune a vieţii politice din Ardeal, două evenimente în cari Aurel C. Popovici are roluri hotărîtoare. Ele constituie botezul de foc al eroului şi dau prilej de manifestare temperamentului său de luptător tenace, culturii, inteligenţei şi credinţei neînvinse ale acestui ales exemplar al rasei noastre.

Despotismul şi brutalitatea maghiară cu care se extermina elementul românesc din Ardeal, ating în anul 1891 culmi ale cruzimei care provoacă protestul studenţilor din România liberă. Aceştia se adresează în anul 1891 lumii civilizate printr'un memoriu, denunţând atentatul Maghiarilor împotriva elementului românesc din Ardeal: *Mémoire des étudiants universitaires roumains sur la situation des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, Bucarest, 1891. Studenţii unguri încearcă să răspundă acestui rechizitoriu printr'o broşură întitulată: *Les Roumains et la nation hongroise. Réponse au mémoire des étudiants universitaires roumains sur la situation des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, Budapest, 1891. Ei afirmă în acest răspuns că „Românii ungari" n'au nici un motiv să se plângă împotriva „patriei maghiare".

Studenţii români n'au putut lăsa fără replică acest răspuns. Materialul a fost adunat de mai mulţi studenţi, iar Aurel C. Popovici, care-şi făcea studiile la Facultatea de medicină din Graz, a fost însărcinat cu redactarea replicei. Replica a fost redactată în cinci limbi: română, franceză, engleză, italiană şi germană. Cheltuielile de tipar au fost acoperite prin contribuţie publică, colectată dela toţi Românii, cari au primit cu entuziasm ştirea că se va da răspunsul cuvenit minciunilor maghiare. Lucrarea aceasta, care marchează o epocă în lupta noastră împotriva Maghiarilor, n'a purtat numele iniţiatorului şi autorului ei, ci

www.dacoromanica.ro

a fost prezentată ca operă a studenţimei române. Ea a apărut sub titlul: *La Question roumaine en Transylvanie et en Hongrie. Replique de la jeunesse universitaire roumaine de la Transylvanie et de la Hongrie à la Réponse faite par la jeunesse universitaire magyare au Mémoire des étudiants universitaires de Roumanie. Avec une carte ethnographique de l'Autriche-Hongrie et de la Roumanie.* Vienne, Budapest, Graz, Cluj, 1892.

Această replică este un studiu de documentare precisă ştiinţifică. Tonul viguros şi de înaltă demnitate a acestei opere, — căci replica e o operă de ştiinţă, o mărturisire a drepturilor şi a credinţei româneşti şi un rechizitoriu biciuitor în acelaş timp, — a înfuriat îngâmfarea maghiară.

Presa a cerut confiscarea acestei scrieri „revoluţionare", distrugerea acestei „opere de trădare" şi „pedepsirea exemplară a studenţilor români". Cartea a putut fi confiscată şi distrusă, dar adevărul mărturisit în ea a rămas multă vreme izvor de credinţă şi armă de luptă pentru Românii asupriţi. Conţinutul ei a fost atât de temeinic documentat, încât ea a stors unui profesor dela Facultatea de drept din Budapesta următoarea mărturisire: „tot ce se afirmă în Replică este dovedit prin acte şi prin urmare nu putem nega nimic cu toate că ne revoltăm de agitaţia care se face prin această carte în mod vădit contra naţiunei maghiare şi a statului unitar maghiar" [1]).

In ziua de 27 August 1892, pe când se întorcea dela Sinaia, Aurel C. Popovici este arestat la Predeal ca răspânditor al Replicei, dus sub baionete, închis la Cluj şi condamnat de curtea cu juraţi la 4 ani închisoare, 5000 coroane amendă şi cheltuieli de judecată. Presa maghiară a început o campanie vehementă cerând revizuirea procesului şi condamnarea la muncă silnică pe viaţă a presupusului autor.

---

[1]) Cf. Dr. Marius Sturza, Aurel C. Popovici în ziarul Patria (Cluj) 26 Iulie 1923 şi urm.

www.dacoromanica.ro

In acelaşi timp (1893—1894) se desbătea şi procesul Memorandum-ului. După apariţia Replicei, Comitetul Partidului Naţional a alcătuit memoriul pe care o deputaţie de ţărani şi intelectuali avea să-l prezinte împăratului la Viena. Ungurii au zădărnicit audienţa. Din iniţiativa deputatului socialist-creştin Lueger s'a organizat o manifestare la primăria veche din Viena în cinstea delegaţiei româneşti. Aici s'a stabilit o solidaritate de luptă între Români şi celelalte naţionalităţi din Austro-Ungaria. Aurel C. Popovici a câştigat presa creştină austriacă pentru cauza românească. Ungurii au deschis acţiune publică împotriva Comitetului Partidului Naţional, care a fost apoi aruncat în temniţele ungureşti.

In urma hotărîrii Comitetului Partidului Naţional, Aurel C. Popovici nu se supune pedepsei. Reuşind să fie pus în libertate provizorie pentru 14 zile, pleacă, împreună cu Valer Branişte, care s'a oferit să-l însoţească, în Austria, de aici în Italia şi mai departe, cu un vapor francez de marfă, ajunge în ţara liberă la Galaţi. Pribegia începută acum nu va lua sfârşit până la capătul vieţii sale de luptător fără odihnă pentru drepturile neamului său. Oamenii plămădiţi din aluatul lui Aurel C. Popovici nu se înduioşează în faţa suferinţei şi nu găsesc răgaz pentru durerea şi nedreptatea proprie.

Ungurii înfuriaţi că le-a scăpat victima, lungă vreme vânată de ei, au aruncat în închisoare pe girantul Institutului Tipografic din Sibiu unde a fost tipărită Replica, pe tânărul M. N. Roman, care distrus de cele 18 luni de temniţă, muri în urma tuberculozei contractate între zidurile închisorii. În aceeaşi tipografie A. C. Popovici tipăreşte *„Chestiunea naţionalităţilor şi modul soluţiunii sale în Ungaria“*, Sibiu, 1894.

Ajuns în ţara liberă unde este primit cu căldură şi prietenie, Aurel C. Popovici începe o viaţă nouă. Cheltuind toată averea soţiei, în lupta de până acum, e nevoit să-şi asigure traiul funcţionând ca profesor de limba germană

www.dacoromanica.ro

şi de igienă la Seminarul Nifon şi la Şcoala de războí din Bucureşti. Desfăşoară în acest timp o bogată activitate publicistică în ţară şi în străinătate prin diferite ziare şi reviste din presa europeană. Scrie manuale didactice pentru limba germană, conduce într'o vreme revista „Sămănătorul", încearcă editarea unui mare cotidian „România Jună", prin care a pornit lupta „împotriva civilizaţiei evreo-levantine", „pentru naţionalizarea vieţii noastre publice, pentru noui orizonturi, orizonturi ale neamului românesc în carne şi oase, nu ale unuia pe hârtie". Dintre lucrările scrise în această epocă amintim *„Renaşterea Naţională"* a cărei manuscris s'a pierdut, fără să vadă lumina tiparului pentrucă editorul n'a văzut în această lucrare un succes de librărie.

Spiritul său însetat de lumină se îndrepta spre toate culturile pentru a-şi aduna roade. O aleasă calitate a lui este puterea cu care a asimilat o vastă informaţie culeasă din toate domeniile ştiinţelor, dela toate popoarele. Aurel C. Popovici a rămas până la sfârşit Românul identificat cu sufletul şi cu aspiraţiunile întregului românism. Un mare poliglot, cunoscător al tuturor limbilor mari din Europa, Aurel C. Popovici a rămas Român autentic, cu sufletul neschimonosit de toate culturile cari i-au îmbogăţit mintea, fără să-i clintească temeliile româneşti. Aceste temelii erau aşezate pe tradiţia poporului reflectată în literatura populară şi în înţelepciunea vieţii lui cotidiene, pe religia creştină, pe cultura autentic românească în care el aşează la loc de cinste deosebită pe Iordache Golescu.

Iată în această privinţă propria-i mărturisire prinsă în prefaţa broşurei postume publicată de S. Mehedinţi sub titlul: *„Călăuza fericirii adică învăţătura vieţii după sfânta evanghelie şi după învăţăturile boerului Iordache Golescu"*: „Eu, care am făcut această întocmire, tare multe cărţi mari şi late am cetit în viaţa mea. Cetit-am asemenea cărţi în limba noastră românească, care este dulce ca un fagure de miere, cetit-am şi foarte multe cărţi în limba

www.dacoromanica.ro

veche grecească, italienească, spaniolească şi ungurească. Dar în toate cărţile din lume, eu mai multe şi mai bune învăţături n'am găsit ca în Sfânta Evanghelie a Mântuitorului nostru Isus Christos şi apoi în Povăţuirile bătrânului boer Iordache Golescu, din Goleşti în Ţara Românească".

Învăţăturile străine le-a adunat şi le-a publicat într'o colecţie de maxime întitulată: *„Cuvinte înţelepte"*.

Lucrarea care cuprinde gândirea politică a lui Aurel C. Popovici este colecţia de eseuri şi de articole publicate în anul 1910 sub titlul: *„Naţionalism sau democraţie, O critică a civilizaţiunii moderne"*. Doctrina naţională a lui Aurel C. Popovici este astăzi tot atât de actuală ca atunci când ea a fost scrisă. Fără teamă de exagerare putem afirma că astăzi viaţa naţională se mişcă pe liniile gândirii lui Aurel C. Popovici. El este un precursor şi un pregătitor al vremurilor de astăzi.

Cursul istoriei s'a accelerat, evenimentele s'au precipitat, premisele s'au inversat. S'a înfăptuit unitatea naţională mai curând decât a prevăzut mintea vizionarilor. Gândurile lui A. C. Popovici despre rosturile spirituale ale neamului românesc, despre căile progresului românesc, luminează şi astăzi cu aceeaşi strălucire, cu aceeaşi actualitate. „Al semnelor vremii profet" îl numeşte el pe Eminescu, în acelaşi sens îl putem numi şi pe el profet al zilelor de astăzi.

Muncitor pe ogorul tradiţiei strămoşeşti, inspirându-se din viaţa de trudă a plugarului, el curăţă mai întâi terenul de buruiene. Lupta lui se îndreaptă împotriva democraţiei marxiste şi a civilizaţiei cosmopolite, corolarul acestei democraţii. Acestei probleme îi închină partea întâia din *„Naţionalism sau democraţie"* întitulată: *Critica civilizaţiei cosmopolite.*

Naţionalismul este „cea mai firească şi cea mai legitimă revoltă a naturei siluite a popoarelor, o reacţiune în contra sistemului de nivelare cosmopolită, în contra străduinţelor

www.dacoromanica.ro

brutale de intervenţie a unor State ajunse pe mâna unor adevăraţi visători sau chiar vandali în politică şi cultură".

„De când se vorbeşte de *naţionalism?*" — „De când nu se mai practică. De când statul a părăsit politica veche a bunului simţ şi a înlocuit-o cu artificii, cu teorii de exagerată centralizaţie şi uniformitate, de egalitate la suprafaţă" (p. 3).

Aurel C. Popovici nu se sfieşte să spuie lucrurilor pe nume. El nu cunoaşte ocolirea tactică a adevărului şi nici înfrumuseţarea lui cu făţarnice flori de stil. Iată sentinţa lapidară împotriva democraţiei cosmopolite:

„Defectul fatal al oricărei democraţii e însuş principiul majorităţii suverane. Pentrucă faptul în sine că o politică oarecare întruneşte o majoritate de voturi, nu însemnează de loc că acea politică corespunde cu adevărat intereselor reale ale ţării, nu însemnează de loc că acea majoritate ar fi având o voinţă înţeleaptă; nu însemnează nici măcar că acea majoritate ar fi existând de fapt. Mai adesea, majoritatea e o simplă scamatorie electorală, şi chiar atunci când e reală, ea nu e în politică decât o iluzie. De aceea, oamenii politici, cu oarecare experienţă în materie, n'au considerat-o şi nu o consideră decât ca un *malum necessarium* când n'au încotro, dar şi atunci numai *ca un simplu element decorativ* al politicei lor personale" (p. 10).

„ . . . *între naţionalism şi democratism adevărat e o antiteză organică, dezastruoasă pentru cel dintâi.* Dezastruoasă, dacă nu azi, atunci mâne sau poimâine, dar în orice caz. *Pentrucă naţionalism însemnează îngrijirea în prezent ca viitorul naţionalităţii să nu fie primejduit. Al naţionalităţii, nu numai al poporului!* Ceea ce constituie o enormă, o esenţială deosebire politică" (p. 16).

Cari sânt mijloacele de apărare împotriva cosmopolitismului democratic distrugător de neamuri? Înainte de toate e cultura naţională pe care Aurel C. Popovici o

www.dacoromanica.ro

opune civilizaţiei cosmopolite împotriva căreia se îndreaptă fără milă săgeţile ironiei sale sângeroase.

„Atât e de adevărat că în viaţa naţiunilor, cultura sufletească, naţională a fost şi va fi totdeuna acel David din Sf. Scriptură care, deşi tânăr şi mic, *dar aprins de idealurile neamului său,* a biruit pe Goliat, acea namilă de uriaş îngâmfat, al cărui nume în limba ebraică însemnează: *„strălucire"* ... Şi civilizaţia noastră, fără cultură naţională, e plină de *„strălucire"* electrică, de automobile, de telegrafie fără sârmă, de gazete cotidiane, de programe din care străluceşte „ştiinţa" democraţilor, „soluţiile lor sociale", pânticeasca aspiraţie „a celor mulţi" şi binevoitoarea toleranţă provizorie pentru patria „medievală", vremelnică, ce nu se poate asemăna cu patria planetară, cu Statul democraţiei sociale pe care ni-l dulghereşte „ştiinţa socială", civilizaţia incultă" (p. 23).

„ ... *mai sfinte decât toţi sfinţii pământului sunt condiţiunile primordiale ale culturii unui neam. Şi sfinţi nu sunt decât aceia cari le întăresc. Şi toţi aceia cari le slăbesc, sunt cărturari nepricepuţi, farizei sau vameşi, oricine ar fi ei"* (p. 25).

„ ... cultura naţională nu e floare de câmp; dar nici de seră artificială. E o floare de grădină. Trebuiesc libertăţi. Dar ele implică şi restricţii, atât în viaţa politică cât şi în răspândirea ideilor şi a cunoştinţelor de tot felul. Mai ales dacă poporul nu are o cultură naţională veche, puternică, rezistentă. Apoi civilizaţia de azi răspândeşte excese de „lumină". De aceea şi vedem atâtea minţi ofilite, atâtea inimi pârjolite, atâtea uscături şi secături ce scânteiază „lumină" din mlaştini ..." (p. 21).

„Civilizaţia incultă" este negaţia culturii naţionale. „Omenirea e o abstracţie, un cuvânt. Ea nu trăeşte şi nu poate trăi decât prin naţionalităţile ce o alcătuesc." Verva lui Aurel C. Popovici, susţinută totdeauna de o informaţie temeinică, loveşte cu biciuri de foc în democraţia cosmopolită.

www.dacoromanica.ro

„Pot retorii şi sofiştii să declame cât or vrea. Pot să ne înalţe pe noi „poporul suveran“, până'n nori. Adevărul ştiinţific este că toată civilizaţia noastră generală, d. p. cea europeană, se reduce la ideile şi iniţiativa unei infime minorităţi de oameni mari.“ (p. 104).

„Un stat nu-i nimic fără popor sau cu un popor nedreptăţit, nemulţumit. Dar nici poporul fără stat nu poate fi.“ Iar de condus poporul, mulţimea nu-l ştie conduce. Nu-l conduce de fapt decât o *infimă minoritate* de oameni, şi mai mari şi mai mici, după împrejurări. Acesta-i un adevăr în afară de ori şi ce discuţii. Nu după constituţii anglo-franţuzeşti, ci după cum cere cea mai bună constituţie ce există în lume: *constituţia firii omeneşti şi a popoarelor.* Din nenorocire, minoritatea inteligentă din Stat — câteva zeci, câteva sute, câteva mii de oameni — în loc de a ţine seamă *de firea şi de trebuinţele adevărate ale poporului*, adimeneşte, de vreo sută de ani încoace, o lume întreagă de elemente destructive în viaţa publică şi se face roaba lor de dragul unor teorii absurde, al unor savanţi fără ştiinţă şi filozofi fără nici o înţelepciune.“ (p. 104).

„Eu laud mult înţelepciunea practică, din viaţă, a poporului român. Dar asta nu însemnează de loc, după cum ar conchide un om pripit în generalizări, că „prin urmare“ poporul român e un adevărat „suveran“, că poporul român e compus numai din filozofi morali şi politici. Nu. Ar fi o nerozie. Susţin că poporul e cu minte, câtă vreme e ţinut în frâu de bunele sale moravuri şi obiceiuri. Dar moravurile bune şi bunele obiceiuri nu pornesc dela majoritatea unui popor, *ci dela minoritatea lui cea înţeleaptă şi cu autoritate.* Nu majoritatea unui popor îi face poezia populară, legendele şi basmele. (p. 127)

„Poporul e natură plină, o seculară întrupare de energii vitale. Iar natura n'are grabă. Nici o grabă. Numai omul nătărău, individul, „insul“ cel cu ochii în stele, când

www.dacoromanica.ro

e leneş, când pripit. Nu-i mirare că o duce tot din gropi în gropi" (p. 129).

„Şi mai ales rar cu legile noui şi mai des cu aplicarea celor existente. Căci legile bune nu se fac de azi pe mâine, ci încet, foarte încet, cu tărăgăneală de ani de zile, şi chiar de zeci de ani, şi după discuţii şi lupte serioase şi amendamente chibzuite timp îndelungat, nu improvizate în câteva zile. Numai aşa poate şi poporul să ia încet-încet cunoştinţă de legile noui, să se orienteze din vreme, să se aleagă cu un progres real" (p. 131).

„Fiecare guvern, în orice democraţie, e pur şi simplu sluga unei infime minorităţi de alegători „cu influenţă", speculanţi la bursa democratică. O păţanie fatală a tuturor democraţiilor: „prea ferindu-se de ploaie dau mereu în noroaie," cum zice Românul." (p. 143).

„Suveranitatea patriei nu este şi nu poate fi expresia dorinţelor noastre, ale celor de astăzi. În ea nu se cuprinde numai râvnirea noastră, a celor vii. Ci toată nădejdea celor morţi. Toate virtuţile şi toate jertfele lor pentru ţară, pentru noi urmaşii. Din mormintele ţării răsună mai multe voturi decât din localurile noastre electorale. Acele sunt glasurile grave, glasurile sfinte. Singura majoritate de voturi valabilă pentru noi." (p. 174).

Aceste gânduri desprinse din context ar putea prezenta pe autorul lor ca retrograd. Prinse în sistemul gândirii sale ele apar ca adevăruri elementare. Aurel C. Popovici se ridică vehement împotriva iureşului pseudocivilizaţiei de import care distruge firea şi schimonoseşte sufletele. El este însă un fervent apărător al personalităţii, al *„personalităţii devotate naţiunii,* nu egoismului lor individualist."

„Naţionalismul e credinţă fără rezervă, fără discuţii. E o credinţă de stâncă în rostul adânc al Statului, al religiunii, al moravurilor şi obiceiurilor naţionale bune; în aptitudinile de cultură, în menirea şi viitorul unui neam." (p. 152).

www.dacoromanica.ro

„Întreaga civilizaţie a lumii nu se produce decât de naţionalităţi. Şi nu se poate menţine şi desvolta decât în lăuntrul lor. Omenirea e o abstracţie, un cuvânt. Ea nu trăeşte şi nu poate trăi decât în şi prin naţionalităţile ce o alcătuesc. Chiar individul, orişicât ar dori să se arunce în „omenire“, tot numai „într'o naţionalitate poate să cază, să dispară.“ (p. 56).

Scrise la începutul veacului nostru, eseurile lui Aurel C. Popovici enunţă adevăruri profetice valabile şi astăzi când ele s'au realizat în parte. Iată cum a prevestit dezastrul democraţiei marxiste din zilele noastre:

„Nimeni să nu se amăgească cu nădejdea că ce-a fost a fost. Câtă vreme nu se va pune capăt, în mod serios, tuturor agitaţiilor revoluţionare, câtă vreme politica şi viaţa de sus nu se vor lepăda de clişeurile rele ale acestei civilizaţii tehnice, materialiste, pacea poate fi compromisă din nou. Mai ales când „curentul progresului“ va dărâma, într'o bună dimineaţă, în Apus şi ultimile resturi de cultură ce mai sunt“ (p. 164).

Şi alte gânduri valabile tot atât de mult astăzi ca şi atunci când ele au fost scrise:

„Toată lumea vorbeşte dela o vreme încoace de desvoltarea „bogăţiilor ţării“, de chestiile economice care ar fi primând pe toate celelalte. Bogăţiile ţărei! *Apoi adevărata bogăţie a unei ţări e vigoarea morală a populaţiunii, în special moralitatea tinerimii sale.* O fi multă bogăţie în pământ, dar ce folos dacă în inimi nu-i dor adânc de muncă, nu-i curaj de întreprindere, nu-i statornicie de oţel în urmărirea activă a unui scop?“ (p. 185).

Ar fi o greşeală dacă l-am considera pe Aurel C. Popovici xenofob. Dimpotrivă ceea ce-i caracterizează gândirea este respectul faţă de fiecare naţiune şi înţelegerea fiecărei culturi, deaceea tocmai coordonatele gândirii sale sânt: cultura naţională şi apărarea neamului împotriva disoluţiei cosmopolite. Aurel Popovici nu s'a ridicat îm-

www.dacoromanica.ro

potriva altor neamuri, ci împotriva minciunii democrate, împotriva pseudocivilizaţiei cosmopolite, care se revarsă mocirlos peste noi înăbuşind în germene sufletul naţional creator de cultură.

Aprigul luptător care a bătut fără cruţare zidurile unor utopii primejdioase şi a risipit ceaţa unor rătăciri păgubitoare desvoltării neamului românesc, a fost un suflet înzestrat cu adâncă simţire metafizică. Eseul *„Credinţa părinţilor noştri. De ziua Învierii“* sau acel despre *„Religiune şi naţionalitate“* respiră adâncă şi sinceră religiositate creştină.

„Dar fireasca rânduială a lumii aşa este că omul nu pentru a trupului hrană trăieşte. Ci el se hrăneşte spre a trăi. Spre a trăi cu trupu-i, dar mai ales cu mintea, cu inima, cu sufletul său. Căci numai din aceste dumnezeeşti adâncuri ale făpturei omeneşti izvorăşte putinţa de viaţă, de fericire omenească pe acest pământ. Iar pentru aşa viaţă în lume omului îi trebuie nu numai pâine ci şi cuvântul lui Dumnezeu. Căci viaţa asta omenească toată ce-i? Şi ce e toată lumea aceasta văzută de noi? O scurtă viaţă de om, de câteva zeci de ani, ce însemnează? Doar sufletul nostru de oameni muritori, când în bucurii, când în măhniri o duce dela leagăn la mormânt, dar numai o viaţă de om, de om trecător. Trecător pe o corabie trecătoare, o coajă de lămâie pe o nesfârşită mare, dincolo de orice închipuire omenească. Trecătorule semeţ, — de unde vii, unde te duci? Dintr'o lume necunoscută într'o necunoscută lume. Pe o cale de unde nu mai este întoarcere. Pe vecie. Urmăreşte gândul acesta! Pe vecie! Cu toate ale lumii bucurii, dureri şi nădejdi omeneşti. Şi pentru ce veniseşi din cea negură a nesfârşitelor valuri de vremi? Şi pentru ce te duci? (p. 192).

Sânt simple şi înfiorător de clare aceste gânduri în jurul celor din urmă întrebări, pentrucă vin deadreptul din gândirea şi din simţirea religioasă a poporului, în sufletul căruia ele s'au adâncit de veacuri şi au contribuit la

www.dacoromanica.ro

desăvârşirea lui morală, la înălţarea lui omenească. Aurel C. Popovici aruncă aceste adevăruri eterne pe piaţa materialismului şi a raţionalismului sterp al epocei sale, unde o pătură suprapusă, numită clasă conducătoare, îşi disputa, şi-şi dispută încă, negustoreşte îndrumarea şi fericirea norodului după recetele democraţiei sosite în ţară odată cu parfumurile şi panglicele ultimelor jurnale de modă.

Aurel C. Popovici îşi întemeiază credinţa în misiunea neamului său pe creştinism, care pentru el nu este fanatism pătimaş, nici formalism sec, nici imperialism pământesc sau făţărnicie cabotină, ci credinţă caldă, intimă, adâncă, vie, umilă.

„Creştinismul, cu toate alegoriile lui şi legendele lui deosebite, în fond e recunoaşterea umilă, cucernică a adevărului inexorabil că lumea este o minune divină pe care o poţi cerceta şi trebuie s'o cercetezi, şi de care te poţi bucura în voia inimei, dar de al cărei „rost ultim", „adevărat", niciodată nu vei da, pentrucă este şi rămâne o *taină* a lui Dumnezeu. De aceea: crede în Dumnezeu şi nu cerceta! Nu căuta să explici tu, în mod „ştiinţific", probleme ce nu sunt probleme, ci adevăruri religioase, dumnezeeşti şi omeneşti" (p. 197).

Această atitudine este conformă cu firea poporului român: — „Şi poporul român ştie foarte bine că nu te poţi bizui în orice raţionalism, căci *„gândul omului e iad, şi un adânc fără vad"*. Ce adâncă filozofie într'un singur proverb! El singur, interpretat ştiinţificeşte, dărâmă toată literatura raţionalistă-socialistă făcându-o praf şi cenuşă" (p. 216).

Dar atitudinea religioasă nu este rezultată din obscurantism şi ignoranţă. Metodele ştiinţelor exacte şi rezultatele cercetărilor în aceste domenii îi sânt familiare; şarjele sale se îndreaptă necruţătoare împotriva grandomaniei şi a minciunii ştiinţifice, chiar când acestea îmbracă haina stră-

www.dacoromanica.ro

lucitoare a erudiţiei. In lupta cu adversarii religiei, concentrată în deosebi în eseul *„Ştiinţa şi credinţa“*, Aurel C. Popovici vădeşte o putere de dialectician de o rară vigoare. Vorbind despre erudiţia pretenţioasă care neagă ceea ce nu înţelege, spune:

„Şi asemenea meseriaşi simplişti, — cari mai ales în Franţa şi în Germania sunt mulţi, — se umflă în pene, se cred oameni de „ştiinţă“, judecă cerul şi pământul, cerând lui Dumnezeu „explicaţii“ dacă mai există, şi o întâlnire pe teren... Şi pentrucă Dumnezeu e mare şi bun şi nu se supără de toate prostiile celor ce zbiară la cer, meşteşugarul „savant“, călare şi trufaş pe microscopul său, denunţă pe Dumnezeu ca despot şi duşman al „suveranităţii“ raţiunii umane... Şi-l combate şi-l desfiinţează. Filozofie de calfe cari se ocupă cu zoologie“ (p. 240).

Unele adevăruri enunţate de Aurel C. Popovici s'au împlinit în parte sau alcătuesc ţinta către care năzuesc în zilele noastre diferite ţări: „Pentru Stat, lucrul de căpetenie şi care ar trebui să primeze orice alte consideraţiuni, este: a-şi creşte generaţii întregi de cetăţeni cu unitate morală, oameni încălziţi de aceleaşi idealuri, de aceleaşi aspiraţii naţionale; caractere puternice dar legate între sine printr'o coesiune superioară în vederea asigurării şi înălţării ţărei şi a neamului lor“ (p. 247).

Concepţia pedagogică expusă în articolele: *„Invăţământ şi educaţie“*, *„Disciplina morală“*, *„Programe de »civilizaţie«“*, *„Profesori nu programe!“* sânt astăzi, în haosul programelor analitice şi al desorganizării învăţământului, mai actuale decât au fost atunci când au fost scrise.

Adevărurile spuse despre presă în articolul *„Puterea presei“*, vin parcă să confirme, că nimic nu e nou sub soare, toate dăinuesc etern sau se repetă: „Nu e deci de loc o afirmare paradoxală că pe măsură ce presa se întinde şi se răspândeşte, cultura adevărată nu numai că nu prinde

www.dacoromanica.ro

teren, ci scade mereu pe toată linia. Căci niciodată o superficialitate generalizată nu compensează cultura serioasă a unei minorităţi. Iar cultura serioasă a minorităţii nu mai are nici o influenţă asupra masselor când superficialitatea e hotărîtoare. Atunci şi oamenii de valoare, talentele producătoare de cultură se retrag, se isolează, păstrează cultura lor superioară pentru sine“ (p. 281).

Cu o logică de fier distruge prejudecaţi cari strălucesc ca aurul fals şi zăpăcesc massele, ca de exemplu în articolul: „*Sau libertate sau egalitate*“, în care arată cu claritate că egalitarismul democraţiei marxiste exclude libertatea. N'au confirmat evidenţa acestui adevăr evenimentele din Rusia comunistă ? !

Democraţia marxistă prinsă în cleştele logicei sale trosneşte din toate încheieturile, iar când îi dă drumul numai zdrenţe se alege din ea.

Dupăce, în primele două părţi ale colecţiei de eseuri intitulată „*Naţionalism sau democraţie*“, a supus unei critice biciuitoare democraţia marxistă şi ateismul ştiinţist al epocei „moderne“, în partea a treia arată „caracterul fundamental al naţionalităţii.“

Se poate ca unii să nu împărtăşească unele păreri ale lui Aurel C. Popovici, părându-li-se anacronice, cum e de pildă pledoaria lui pentru menţinerea vechilor ranguri boiereşti „prinzându-le în forme noui de distincţiune, sub garanţii mai reale de numire şi înaintare.“

Se poate ca celor mai mulţi, cu gândirea întemeiată pe principiile revoluţiei franceze, să li se pară această concepţie despre nobilimea ereditară o concepţie bizară, reacţionară, fosilară. Ea însă nu trebuie desprinsă din cadrul gândirei lui Aurel C. Popovici, unde apare ca o consecinţă logică impusă de premisele gândirii sale.

Considerând naţiunea ca o nobleţe, el vrea în mod logic să distingă pe purtătorii de gândire, pe conducătorii,

www.dacoromanica.ro

pe acei ce s'au sacrificat pentru naţiune. „Naţionalitatea e o nobilime" ...„ordinea naţională... putinţa unui popor de a se ridica la rangul de naţiune *este bazată pe inegalitate.* Iar inegalitatea, zice cu drept cuvânt şi Ammon[1]), nu este ceva ce ar putea fi desfiinţat căci ea este însăşi firea neamului omenesc, e nedespărţită de el ca naşterea şi moartea." (p. 320).

Este atât de firească întrebarea pe care o pune preopinenţilor săi democraţi: ce a câştigat neamul românesc că vechii boeri cu dragoste de neam şi cu frica de Dumnezeu, Goleştii, Câmpinenii, Bălenii, Ghiculeştii, Kogălnicenii ş. a. au fost înlocuiţi de boerii noui Moche, Şloim şi Temistocle?! — A câştigat baia de sânge din 1907!

Poate fi numită reacţionară gândirea lui Aurel C. Popovici, care reclamă ca privilegii eterne şi naturale ale clasei conducătoare: *talentul, caracterul, patriotismul?* „Dacă democraţia nu recunoaşte că cei mai buni fii ai ţărei, cari întrunesc în mod real asemenea calităţi, *trebuie să aibă privilegii în conducerea ei:* dacă ea nu se închină, cu cucernicie, în faţa acestei Sfinte Treimi politice; dacă nu-i înalţă *ei* un templu care s'o ferească de blasfemia invidiei, a răutăţii şi a neputinţei vanitoase şi de asalturile şi de invaziunea lor; dacă democraţia nu-i construeşte o severă hierarhie care s'o apere ca un corp de gardă; dacă această hierarhie puternică nu e deschisă, ca meritul să poată intra, de oriunde ar veni, şi ca nedemnitatea să poată fi eliminată, oricât de sus s'ar găsi; dacă, zic, „democraţia" nu va organiza, *în mod serios,* asemenea moderne ziduri de apărare, punţi de trecere şi de ieşire în şi din *a ei proprie* distincţiune sau aristocraţie, modernă, civilizată, — „democraţia" e condamnată la moarte; la o moarte urâtă, scandaloasă: la înnec într'o mocirlă de pofte şi de sânge." (p. 335).

---

[1]) Otto Ammon, Die Gesellschaftsordnung und ihre natürlichen Grundlagen.

www.dacoromanica.ro

Dacă aceste poveţe pot servi drept memento pentru zilele noastre, iată alte rânduri scrise ca pentru ziua de azi:

„Eu unul zic: interesul nostru general cere să facem tot posibilul ca unitatea morală dintre toţi Românii să devină din ce în ce mai strânsă, mai reală şi mai covârşitoare, ca şi acei Români ce nu sunt încă Români, cum am vrea noi să fie, să poată deveni. Dar şi în această străduinţă ca în toate *adevărul* trebuie să ne călăuzească, nu fantazia, nu exagerările. Căci o unitate morală nu se obţine nici prin rodomontade şi insulte, nici prin şovinism ridicol. Ea se obţine prin pilde înălţătoare, prin dreptate şi adevăr, prin pilde ce merită să fie imitate. Nu ştii de ce rassă originară eşti? Ai vre-o nedumerire? Caută să fii de rassa oamenilor cu caracter întreg, muncitori şi cu dragoste şi credinţă către ţară, către neam şi vei face parte din Românii cei mai adevăraţi . . . Căci nu prin declamaţii populare, ieftine şi înşelătoare, se întăreşte trupul şi se înalţă mintea şi sufletul unui popor, ci prin studierea serioasă a situaţiunii, prin fapte înţelepte, prin exemple de hărnicie, de ordine şi corectitudine. Apoi respectul pentru aceste bunuri morale tocmai de sus trebuie să pornească. Ele nici odată n'au pornit şi nu pot porni de jos." (p. 340).

Gândirea politică a lui Aurel C. Popovici nu se subordonează nici unei concepţii de partid. Ea scrutează legile eterne ale evoluţiei societăţilor omeneşti, ale naţionalităţilor, şi subordonează toate ideologiile reprezentate de partide acestor legi. Multe doctrine, în deosebi astăzi, se întemeiază pe adevărurile enunţate în studiile sale; multe mişcări naţionale, nu numai dela noi, îşi legitimează existenţa în lumina acestor legi. Excesele, în care ele cad uneori, nu infirmă valoarea acestor legi, exagerările sânt reacţiunea firească împotriva viciilor ce ameninţă viaţa însăşi a naţiunilor. Judecata lui despre doctrinele politice este liberă de prejudecăţi, senină, obiectivă.

„E cunoscută comparaţia lui Romer şi Bluntschli.

www.dacoromanica.ro

Amândoi aceşti Elveţieni compară pe conservatori cu oameni în vârsta matură ai unui popor, pe liberali cu tinerii plin de avânt, în plină bărbăţie, iar pe democraţi cu — copiii ! . . .

Sub regim de ordonată libertate, oamenii de valoare se ridică prin meritul lor şi formează o clasă. Statul trebuie s'o recunoască. În regim de libertate, poporul devine naţionalitate. Statul trebuie s'o ocrotească de democraţia cosmopolită. În regim de libertate inegalitatea creşte. Statul n'are cădere a o nivela. Numai religiunea are această putere. Toate acestea ne dovedesc până la evidenţă, că libertatea e un principiu aristocratic, cu desăvârşire aristocratic, şi deci în antiteză ireductibilă cu democraţia, al cărei princip fundamental e egalitarismul. Un liberal care se face democrat, sau nu ştiuse ce e liberalismul, sau îl trădează de dragul plebii demagogilor. Vorba e că tocmai libertatea adevărtată produce caractere nobile. Democraţia egalitară produce caractere plebeie. Alegeţi !" (p. 302).

„Nici în practică, dar nici măcar în doctrină, un suflet *liberal* nu poate fi democrat, dacă este ceea ce trebuie să fie : adevărat ***patriot*** şi ***liberal după trebuinţele reale ale neamului său,*** nu după mofturile doctrinelor abstracte. Ori-ce democraţie este esenţialmente egalitară. ***Iar liberalismul este negaţiunea cea mai categorică a egalităţii deduse din abstracţii, din teorii, din fantezii.*** Liberalismul adevărat, cum era d. p. cel englezesc, nu porneşte din visuri ci din practica vieţii. El imită pilda desvoltării în natură, nu cea din sere artificiale. El n'a aşteptat pe Darwin ca să vază că numai lupta pentru existenţă desvoltă în om cea mai puternică pârghie de bună stare : ***interesul lui personal.*** Ştie că aşa-i în firea toată dimprejur. Şi că în politică lupta trebuie să fie omeneşte îngrădită dar — liberă. Căci de unde nu, ea încetează şi e hărăzită Statului. Liberalismul adevărat s'a născut din lupte bărbăteşti contra robiei. Nu a „emanat" din invidii şi cârteli de babe plân-

www.dacoromanica.ro

gătoare ce conduc demagogiile egalitare, socialiste, ţărăniste. In robia cezaristă sau demagogică toţi sunt egali — sub greutatea lanţurilor, sub imperiul egalitar al foamii, al mizeriei generale, al tragerii pe sfoară" (p. 298).

In războiul ideologic din timpurile noastre, principiul rasist ocupă o poziţie centrală. Unii l-au ridicat la rangul de dogmă mistică. Concepţia rasistă este o creaţie a detestatului secol al XIX-lea cu ştiinţificismul său, pe care-l repudiază şi acei ce au profitat pe urma lui. Enunţat de Francezul Gobineau principiul rasist a fost elaborat în laboratoarele germane şi transformat în armă de luptă cu două tăişuri. Într'adevăr odată ce te proclami rasă superioară cu privilegii de popor stăpân faţă de celelalte popoare sclave, unde se opresc aceste pretinse drepturi ale supraomului? In teorie ele tind la subordonarea şi robirea tuturor celorlalţi intereselor tale, în practică la crearea şi justificarea unei mistice războinice.

Aurel C. Popovici a trăit şi a activat în centrul curentelor cari sânt pe cale să deslănţuie furtunile ideologice de astăzi. Problema rasei a stat în centrul preocupărilor sale. Documentarea temeinică asupra acestei chestiuni o vădesc în deosebi eseurile: *Înfluenţa rasei în cultura Italiei*, *Caracterul naţional şi cultura*, *Incrucişarea de rasse.* Relevând importanţa rassei, spiritul latin, clar şi echilibrat al lui Aurel C. Popovici având simţul proporţiilor şi al nuanţelor în cea mai înaltă măsură, nu cade în exagerări compromiţătoare şi în misticism zoologic. „Totdeauna în înţelesul *meu* — spune el —: rassă = naţionalitate. Aici întrebuinţez expresia „rassă" pentrucă vroi să lămuresc mai ales ceeace se crede azi sub „rassă" în cercurile de cari stau aproape eu însumi, dar ale căror idei eu însumi nu le pot aproba decât în parte" (p. 459). „După a mea convingere, repet, noţiunea *rassă* e din cale afară vagă. Ea nu se deosibeşte, în fond, întru nimic, de abstracţia *omenirii... Factorul adevărat al întregei culturi ome-*

www.dacoromanica.ro

nești este naționalitatea" (p. 358). A. C. Popovici anunță o lucrare specială asupra acestei chestiuni. Este probabil lucrarea *Renașterea națională*, al cărei manuscris s'a pierdut, sau a fost făcut pierdut, pentrucă editorul n'a văzut sau n'a vrut să vadă rentabilitate în exploatarea lui.

Realitatea obiectivă a neamului românesc este pentru Aurel C. Popovici țărănimea: „Adesea mi-am pus întrebarea: de ce oare țărănimea românească din Moldova și Banat, din Maramureș și din Arges, din Ardeal, din Muntenia și din Bucovina e aceeași, afară de mici nuanțe neînsemnătoare? Și de ce clasa cultă românească din aceste deosebite țări, se deosebește așa de mult? De ce mai ales în această clasă cultă se găsesc atâtea tipuri spălăcite, fără nici un relief, fără nici o rezistență? Eu cred că între cauzele acestea, căci sunt mai multe, mai ales două ar fi foarte ușor de pus în lumină: una e promiscuitatea etnică dela orașe, cealaltă ține de diversitatea influenței culturale în timpul copilăriei. Chiar și Românul adevărat, dacă e covârșit *de mic copil*, de cultura franceză în România, de cea germană în Bucovina, de cea maghiară-germană în Ungaria, devine foarte ușor un hibrid intelectual, un om naționalicește stricat, nenorocit pentru toată viața lui și a poporului său" (p. 353). Meditând asupra acestor adevăruri vom ajunge astăzi la o înțelegere mai clară a multor probleme ce s'au pus la noi dela Unire încoace.

Dar „... nici popoarele, nici limbile, nici culturile nu pot să rămână *absolut* pure. Ele toate cuprind și trebuie să cuprindă și oarecari elemente străine. Și aici, ca și în cele mai multe manifestări omenești, binele e la mijloc, nu în extreme, nu în exagerări. Dar trebuie să facem dintru început o rezervă: oricare ar fi elementele străine și oricât de bune ar fi ele, fondul etnic al poporului, al limbei și al culturei sale trebuie să covârșească toate adausurile, trebuie să le poată asimila ușor, fără nici o zdruncinare" (p. 355).

www.dacoromanica.ro

Concluziile la care ajunge Aurel C. Popovici în acest domeniu sânt o dovadă mai mult pentru temeinicia şi firea cumpănită a judecăţii sale. „Amestecul rasselor inferioare din imperiul roman cu ceea ce mai rămăsese din vechiul neam roman trebuia să ducă la o corcire totală, la producţia acelor tipuri spălăcite, viclene, fără Dumnezeu şi fără patrie, fără cap şi fără adevărată cinste, corupte şi corupătoare, simple stomahuri ambulante — cari prăpădesc Statul Roman“ (p. 362). Aceste adevăruri au dureroase ecouri în vremurile şi în părţile noastre. Pe de altă parte însă: *„Fiecare rassă are nevoie, din când în când, de o împrospătare a sângelui său, de un fel de infuziune de sânge nou, în proporţii potrivite.* Un asemenea amestec discret cu o rassă apropiată e chiar o condiţie de sănătete şi prosperitate naţională; e o altoire, o înobilare“ (p. 363).

Aceasta este concepţia lui Aurel C. Popovici, ferită de rătăcirile exagerărilor, dar mai puternică decât toate misticismele, prin tăria credinţei liniştite în dreptatea seculară a neamului şi în sănătatea lui etnică.

De orice problemă Aurel C. Popovici s'a apropiat bine pregătit şi i-a dat soluţii practice valabile până astăzi. Articolul *„Şcoala de caractere“* enunţă un program de educaţie de care, oricât s'ar îndepărta desorientarea pedagogică din zilele noastre, va trebui să ţină seama oricine vrea să găsească drumul mântuirii prin educaţie.

Aceste spicuiri din opera lui Aurel C. Popovici nu sânt în măsură să-i reconstituiască concepţia despre viaţă, despre lume, despre rosturile neamului nostru în această lume. Ele pot doar îndemna la o actualizare a acestei gândiri salutare şi necesare azi mai mult decât atunci când ea s'a închegat.

Luând atitudine personală faţă de toate fenomenele vieţii, el a studiat cultura şi civilizaţia omenească în lumina intereselor neamului său. A arătat primejdia ce rezultă

www.dacoromanica.ro

pentru evoluţia neamului românesc din acceptarea pasivă a unor forme de civilizaţie străină. El însuşi nu s'a lăsat copleşit şi alterat, în fiinţa sa autentică de Român, de balastul unei civilizaţii cărturăreşti prin care adesea vor să strălucească cei vanitoşi şi egoişti. Mintea lui trează, inima lui curată au trăit în continuă vibraţie cu nevoile neamului său.

Spiritul lui n'a fost ceară moale pe care se imprimă impresii erudite, el a căutat să imprime evenimentelor pe cari le studia pecetea credinţei şi a convingerii sale. Sănătatea virilă a sufletului său se menţine prin contactul permanent cu realitatea vieţii noastre. Deviza lui este: Nu trebuie să introducem cutare sau cutare măsură pentrucă ea a fost aplicată în cutare şi cutare ţară, ci trebuie să privim ce măsuri de îndreptare şi de progres cere realitatea noastră naţională.

Trăsătura fundamentală a ideologiei sale este lupta împotriva democraţiei care disolvă cultura naţională a fiecărui popor. Protestul său se ridică vehement împotriva lui Rousseau, a lui Marx, Haeckel e tutti quanti. Această luptă o ducea *atunci*, într'o vreme de înflorire a ideilor democratice, când strălucirea lor înşelătoare orbise şi la noi o parte din intelectualitatea ţării. Dreptatea lui se poate vedea astăzi când lumea asistă cu groază la rezultatele democraţiei marxiste în Rusia şi în Spania! El a combătut primejdia cu biciul de foc al vervei sale atunci când ideologia marxistă pusese stăpânire pe mulţi dintre cei buni şi generoşi, transformându-i în fanatici.

Aurel C. Popovici a fost un polemist viguros. Adevărurile enunţate de el strălucesc acum mai mult în lumina verbului său convingător. Mulţi s'au hrănit din bogăţia sufletului său, mulţi şi-au întemeiat rosturile lor de conducători pe învăţăturile lui. El e, pe de altă parte, un precursor al curentelor naţionaliste de astăzi.

O cultură vastă în toate domeniile ştiinţelor umaniste

www.dacoromanica.ro

şi ale ştiinţelor exacte i-au pus la îndemână o informaţie bogată şi sigură şi o putere de argumentare excepţională. Stilul său aspru este forma firească a argumentărilor polemice cari cad ca lovituri de ciocan şi a enunţărilor apodictice de adevăruri aruncate ca axiome.

Trebuie să deosebim activitatea lui Aurel C. Popovici, doctrinar naţionalist şi îndrumător al culturii şi al vieţii româneşti, de activitatea ce a desfăşurat pentru apărarea elementului românesc din teritoriile de sub stăpânire străine. Sânt două fronturi de luptă ale aceluiaşi război pentru conservarea neamului românesc. Ţinta finală către care vâslia spiritul înaripat al lui Aurel C. Popovici a fost adunarea Românilor într'un stat. Etapele acestui drum erau fixate pe un plan mai îndepărtat decât acela care s'a realizat printr'o conjunctură istorică pe care nici o minte omenească n'o putea prevedea.

Aurel C. Popovici, având permanent înaintea ochilor primejdia maghiarismului, care înghiţia cu lăcomie frânturi din naţiunile pe cari le stăpânia cu brutalitate şi primejdia slavismului, care asimila lent marginile teritoriului etnic românesc, a văzut mântuirea istorică într'o alianţă cu germanismul. Din această concepţie rezultă o atitudine rezervată faţă de poporul francez pe care-l vedea subminat de cangrena democratismului disolvant. El nu putea privi cu simpatie alianţa Franţei cu Rusia şi legăturile politicei franceze cu mişcarea panslavă. Franţa îşi căuta în politica rusofilă şi panslavistă un aliat împotriva germanismului în ameninţătoare ascensiune după războiul din 1870. Rusia şi panslavismul erau însă primejdiile de moarte pentru poporul român.

Plecând dela aceste premise Aurel C. Popovici luptă, pe celalt front al activităţii sale, cu aceeaşi credinţă şi cu aceleaşi arme. Prin presa din ţară şi din străinătate, în deosebi din Austria, el arată primejdia şi formulează soluţii. Necesităţile etnico-istorice din acea vreme stau la temelia

www.dacoromanica.ro

concepţiei sale, care preconiza o organizare federativă, după model elveţian, a naţiunilor din imperiul habsburgic. Emancipării acesteia a tuturor Românilor din Austro-Ungaria avea să-i urmeze în mod firesc unirea tuturor Românilor. Concepţia aceasta este formulată în deosebi în lucrarea de de mare ecou *„Die vereinigten Staaten von Gross-Oesterreich“* apărută la Lipsca în anul 1906. Ea a avut un răsunet extraordinar la naţiunile oprimate din Austro-Ungaria, a sguduit din temelii credinţa acestor naţiuni în viabilitatea vulturului bicefal şi a trezit conştiinţa drepturilor naţionale. Dreptul de autodeterminare al naţionalităţilor impus prin punctele wilsoniene, n'a fost decât consecinţa firească a concepţiei lui Aurel C. Popovici. Soluţia expusă în studiul său era o soluţie de tranziţie posibilă în acel moment istoric; prin ea se urmăria ameliorarea situaţiei Românilor şi pregătirea lor pentru idealul final, care se preconiza mai îndepărtat; ea nu reprezenta un ideal final, ci însemna pregătirea drumului către acel ideal.

Istoria a precipitat soluţionarea problemei. O voinţă superioară tuturor prevederilor şi voinţelor omeneşti a ajutat realizarea acestui ideal.

A rămas prin aceasta zădarnică opera lui Aurel C. Popovici? O lege morală ne învaţă că nimic din eforturile noastre către bine nu se pierde. Opera lui Aurel C. Popovici şi-a produs efectele ei în pregătirea spiritelor pentru lupta pentru libertate şi autodeterminare la naţiunile din fostul imperiu habsburgic.

Pentru a putea lupta cu mai mult succes, împotriva primejdiei austro-ungare, pentru Românii din acea ţară, Aurel C. Popovici îşi ia, în 1912, concediu şi pleacă din Bucureşti pentru a se stabili în Viena. Aici câştigă cercuri tot mai largi pentru ideile sale. Influenţa sa ajunge până la curtea imperială unde câştigă adesiunea categorică a succesorului tronului habsburgic, arhiducele Franz Ferdinand. Ungurii în desnădejdea lor întreprind o acţiune de

www.dacoromanica.ro

nimicire împotriva cărţii şi a autorului. Cartea este interzisă, scoasă din librării, confiscată, nimicită; împotriva autorului ei deschid acţiune publică de înaltă trădare pentru a-l condamna iarăşi la muncă silnică pe viaţă. Dar idea îşi face drum, ea nu poate fi nimicită. Nici de astă dată autorul n'a căzut în mâna călăilor, dar şi acum a căzut o victimă, ca şi atunci cu procesul replicei, când tânărul tipograf M. N. Roman din Sibiu a căzut victimă răzbunării maghiare. De astă dată victimele au fost arhiducele Franz Ferdinand şi soţia sa ucişi în atentatul dela Saraievo. Arhiducele era partizan al doctrinei lui Aurel C. Popovici. Ungurii nu puteau ierta această trădare a casei de Este, cum numiau ei atitudinea moştenitorului tronului habsburgic. Ei vedeau în viitorul monarh un partizan al drepturilor naţionalităţilor. Naţionalităţile oprimate însă, cărora li se refuza o libertate parţială şi-au găsit, după cataclismul mondial, libertatea deplină. La făurirea mentalităţii, care a folosit momentul istoric, la pregătirea spiritelor naţionalităţilor pentru lupta pentru libertate care a dus la prăbuşirea monarhiei habsburgice, a contribuit, în mare măsură, opera lui Aurel C. Popovici.

Din acest punct de vedere Cehii, Slovacii, Slovenii, Sârbii şi celelalte neamuri ni sunt tributari cu recunoştinţa lor. Trebuie să facem acest act de dreptate faţă de memoria nedreptăţită a lui Aurel C. Popovici.

Aurel C. Popovici este un nedreptăţit uitat şi de aceia, cari trăiesc prin gândul lui sădit în sufletele lor. Meritul ce-l are la dărâmarea situaţiei politice antebelice din Europa centrală va trebui restabilit odată cum cere dreptatea.

Prin Opera sa Aurel C. Popovici a contribuit la dărâmarea zidurilor închisorii habsburgice. În privinţa aceasta el stă în fruntea luptătorilor pentru libertate ai naţiunilor din Austro-Ungaria. Să nu pierdem din vedere că principiul naţional a fost sugerat lui Wilson de către T. G.

www.dacoromanica.ro

Masaryk, camaradul de luptă al lui Aurel C. Popovici şi conaţionalul lui Pallacky, istoricul ceh la care găsim în germene concepţia statului federativ austro-ungar.

În ziua de 27 August 1916 (14 August st. v.), exact 24 ani din ziua arestării lui Aurel C. Popovici la Predeal, România declară război Austro-Ungariei, motivându-şi această hotărîre istorică cu dreptul la viaţă liberă a Românilor de pretutindeni. Din momentul în care ţara a intrat în război, Aurel C. Popovici şi-a încordat toată fiinţa pentru a-şi servi neamul în ceasurile destinului tragic.

Drumul pribegiei sale reîncepe, după scurte popasuri. El părăseşte Viena şi se refugiază în Elveţia pentru a continua lupta de luminare şi informare a lumii apusene asupra chestiunii româneşti. Lipsurile îl apăsau, dar nu-i curmară puterea de muncă. El n'a putut porni în largul lumii, cum doria, pentru apărarea cauzei neamului său, unde era mai mare nevoie, aşa cum a făcut T. G. Masaryk evadat şi el în timpul războiului din închisoarea habsburgică. Lui Aurel C. Popovici i-a lipsit sprijinul şi înţelegerea compatrioţilor săi de care prietenul său ceh s'a bucurat din plin.

Stabilit în Elveţia el duce o propagandă de lămurire a opiniei publice apusene asupra dreptăţii cauzei poporului său. In acelaşi timp pregăteşte o nouă operă, care avea să devie o nouă armă de luptă împotriva Ungurilor la congresul de pace. Această lucrare este: *La question roumaine en Transylvanie et en Hongrie*, Lausanne-Paris 1918, tipărită după moartea lui Aurel C. Popovici, prin truda şi sbuciumul devotat al soţiei sale. *La question roumaine* redactată în anii 1916—17, după intrarea României în război se alcătueşte din părţi din replica scrisă în 1892 şi din capitole scrise după 1916. Argumentele din 1892 au folosit şi pentru apărarea drepturilor noastre la congresul păcii din 1919.

www.dacoromanica.ro

Răsună în această carte vigoarea luptătorului din 1892, care a aruncat în lupta împotriva Ungurilor arma ştiinţei şi a dreptăţii neamului său. Dar mai puternice vibrează acum accentele de afirmare a acestei dreptăţi acum când neamul întreg a pornit la moarte pentru biruinţa ei, când ţara liberă intrată în războiul de întregire fusese supusă tragicei încercări a înfrângerii. Cartea aceasta este scrisă cu sângele eroului pribeag, care nu se lasă înfrânt. Luptă cu toate mijloacele, strâmtorat de sărăcie şi obosit de boala, căreia nu vrea să i se supună organismul său robust. Coarda eforturilor şi a suferinţelor a fost însă întinsă peste măsură, până ce a plesnit, mai mult sub lovitura ce i-o dădu înfrângerea armatelor române în 1917, decât a unei boli ce putea fi înfruntată. A murit fără mângâierea, care a venit pentru noi toţi câţi am supravieţuit acelei îngenunchieri tragice. Destinul lui este destinul soldatului căzut pe câmpul de luptă cu ochii spre cerul albastru şi luminos al idealului pentru care a căzut.

Viaţa lui Aurel C. Popovici este o epopee de lupte dârze cu armele spiritului împotriva opresiunei şi a primejdiei de exterminare a neamului românesc de sub stăpâniri străine. Viaţa lui Aurel C. Popovici a fost în întregime închinată luptei pentru drepturile poporului român. Ea n'a cunoscut răgaz până ce nu şi-a găsit odihnă şi mântuire din sărăcie în mormântul din cimitirul din Geneva, unde zace uitat de aceia pe cari i-a îndrumat şi i-a pregătit pentru luptă, uitat de aceia pentru cari s'a sacrificat, nedreptăţit de publicistica românească pe care a cinstit-o prin contribuţia sa.

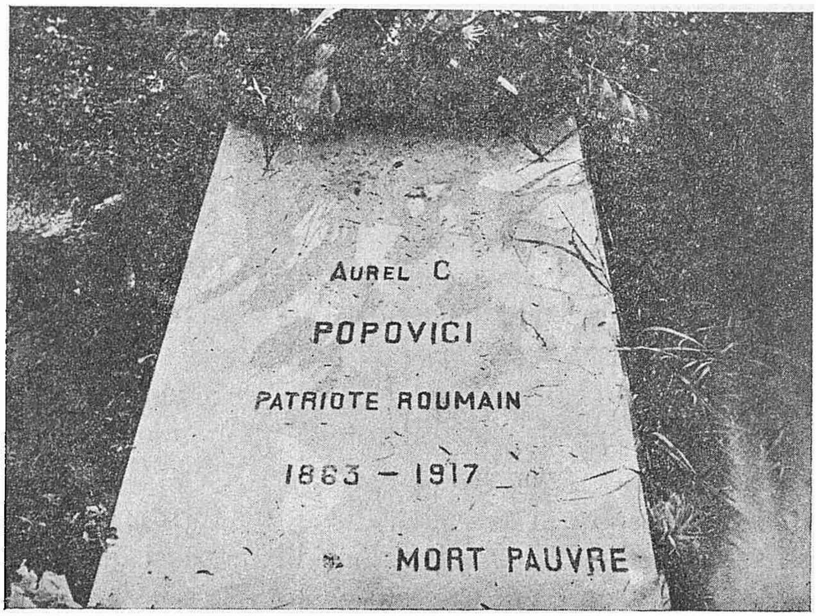
În cimitirul din Geneva doarme Bănăţeanul Aurel C. Popovici, ostaş credincios al neamului său, căruia i-a închinat întreaga sa viaţă de trudă.

Sub lespedea lucie din cimitirul străjuit la orizont de masivul etern înzăpezit la Mont-Blancului doarme etern

www.dacoromanica.ro

Aurel C. Popovici. Compatrioţii săi, cari se vor osteni până acolo sus, luând şoseaua ce urcă lin pe malul lacului Leman, vor putea ceti ca o mustrare epitaful săpat în lespedea de marmoră de pe mormântul unui ostaş al gândirii româneşti:

Aurel C. Popovici
1863—1917
Patriote roumain
Mort pauvre



www.dacoromanica.ro

30 Lei.

www.dacoromanica.ro